

Krachtig leren; adaptief onderwijs

Adaptief onderwijs is onderwijs dat voldoet aan een drietal basisbehoeften van leerlingen: **relatie**, **competentie** en **autonomie**.

Onder de basisbehoefte *relatie* wordt verstaan dat leerlingen zich geaccepteerd weten, ze erbij horen, ze het gevoel hebben welkom te zijn, ze zich veilig voelen. Onder de basisbehoefte *competentie* wordt verstaan dat leerlingen ontdekken dat ze de taken die ze moeten doen, aankunnen; dat ze ontdekken dat ze steeds meer aankunnen. Onder de basisbehoefte *autonomie* wordt verstaan dat ze weten dat ze (in elk geval voor een deel) hun leergedrag zelf kunnen sturen. Deze drie basisbehoeften samen bepalen het **pedagogisch klimaat** dat aan adaptief onderwijs ten grondslag ligt. Voor de docent die adaptief werkt, betekent dit dat hij zijn gedrag afstemt op deze basisbehoeften. Dat geldt zowel voor het didactisch en organisatorisch handelen als voor het pedagogisch optreden. Op die manier wordt onderwijs vormgegeven waarin leerlingen gemotiveerd zijn om aan het werk te gaan en waarvan ze uiteindelijk optimaal profiteren. Van dat onderwijs bestaan verschillende uitwerkingen, zowel op scholen als op onderwijsbegeleidingsinstituten. Adaptief onderwijs is bekend geraakt in Nederland door het werk van Stevens (vanaf 1994).

Hoe ermee om te gaan?

Elk der drie basisbehoeften is concreet te maken in praktische aanwijzingen. Zo betekent aandacht voor **relatie** bijvoorbeeld dat docenten leerlingen laten weten dat ze beschikbaar zijn en naar hen willen luisteren; ze de tijd nemen voor interacties met leerlingen, ze belangstelling tonen voor de achtergrond van de leerlingen, ze afspraken met leerlingen nakomen, ze discreet omgaan met vertrouwelijke informatie.

Zo betekent aandacht voor **competentie** bijvoorbeeld dat docenten actief beurten geven aan alle leerlingen, ze ruimte geven aan verschillen in werk- en leerstijl, ze blijf geven van hoge verwachtingen, die aansluiten bij de mogelijkheden en talenten van leerlingen; ze vragen stellen die tot reflectie uitnodigen.

Zo betekent aandacht voor **autonomie** bijvoorbeeld dat docenten initiatieven van leerlingen honoreren; ze ideeën van leerlingen waarderen en er wat mee doen; ze leerlingen uitdagen eigen oplossingen te bedenken; ze leerlingen echte keuzes geven bij het maken van taken (hoe en wat); ze leerlingen laten meebepalen hoe de klas wordt ingericht; ze een aantal organisatorische zaken aan leerlingen toevertrouwen.

- Een relatie van leerlingen met de andere leerlingen of de docent wordt versterkt als een leerling invloed heeft op de manier waarop er met hem of haar wordt omgegaan;
- Leren wordt betekenisvoller voor een leerling als deze invloed heeft op wat er wordt geleerd en hoe er wordt geleerd, waardoor zijn gevoel van competentie toeneemt;
- Wanneer een leerling zich betrokken weet bij belangrijke thema's in de eigen leer- en leefomgeving, versterkt dat de autonomie en daarmee de eigenwaarde van de leerling.

In het project '**Kies adaptief**', worden de drie basisbehoeften gekoppeld aan drie belangrijke onderdelen van het pedagogische en didactische handelen van de docent, namelijk de *interactie in de klas*, de *instructie* en de *klassenorganisatie*. Daarmee ontstaat er een matrix van drie bij drie, waarin negen kenmerkende gedragingen van docenten te zien zijn. Deze negen kenmerken zouden in het onderwijs vorm moeten krijgen. Ze zien er als volgt uit:

	<i>Relatie</i>	<i>Competentie</i>	<i>Autonomie</i>
<i>Interactie</i>	Leerlingen persoonlijk ontmoeten	Leerlingen helpen reflecteren	Leerlingen ruimte geven, initiatieven honoreren
<i>Instructie</i>	Een instructie geven die veilig is voor leerlingen	Activerend leren centraal stellen in opdrachten	Leerlingen (mede) de taak en/of de vormgeving daarvan laten kiezen
<i>Klassenorganisatie</i>	Ontmoetingstijd creëren met leerlingen	Aanpassingen in tijd en ruimte maken voor leerlingen	Met leerlingen plannen wat ze hoe gaan doen

Uit de matrix en de toelichting blijkt, dat met name het onderdeel competentie ook sterk put uit de meer constructivistische opvattingen over leren (actief leren, activerend leren, ...). Verder is er in de matrix duidelijk te zien hoe groot de samenhang is in de drie basisbehoeften. Een leerling kan niet zonder één van deze drie.

Relevantie voor de onderwijspraktijk

Het concept van adaptief onderwijs is met het formuleren van de drie basisbehoeften een eenvoudig en direct toegankelijk concept. Dat betekent niet dat het gemakkelijk is vorm te geven. Maar het is bijzonder helder en duidelijk waar het om gaat. Door de uitwerking daarvan in de matrix en vele voorbeelden in de literatuur is adaptief onderwijs goed geoperationaliseerd voor docenten in de klas. Daarmee kunnen docenten reflecteren op wat ze doen, nagaan waar ze aandacht aan willen besteden en vaststellen hoe ze adaptief onderwijs - of elementen daarvan - in hun praktijk van alledag willen vormgeven.

Bronnen

Adaptief onderwijs is door prof. dr. Luc Stevens in het Nederlandse onderwijs ingevoerd in 1994. Hij heeft het ontleend aan de ideeën van de motivatiepsycholoog Deci. Een van hun achtergrondartikelen is: Deci en Chandler: the Importance of Motivation for the Future of the LD-Filed. *Journal of Learning Disabilities*. Enkele boekjes van Stevens zijn: Stevens, L. (1994). Het vakmanschap van de leraar. Proeve van een bijdrage aan een pedagogische onderwijstheorie. In: *onderwijsproblemen*, Universiteit van Utrecht/ISOR; Stevens, L. (1997). *Over denken en doen, uitgave procesmanagement*. WSNS; Stevens, L. (2002). *Zin in leren, afscheidscollege*. Apeldoorn: Garant. Verder heeft Rinse Dijkstra van het APS een drietal boekjes geschreven waarin de matrix voor elk van de drie basisbehoeften wordt uitgewerkt: *Erbij horen en meetellen*, over de basisbehoefte relatie; *Laat dat maar aan mij over*, over de basisbehoefte competentie; en *Ieder op zijn eigen wijs*, over de basisbehoefte autonomie. Deze boekjes staan beschreven op

www.aps.nl/adaptief/publicaties.html.

Relaties met andere theorieën/inzichten

Adaptief onderwijs heeft veel relaties met de andere (leer)theorieën. Dat komt mede omdat 'Adaptief onderwijs' als **motivatietheorie** zich goed laat uitbreiden met inzichten van andere theorieën. Zo is het bij de verdere vormgeving van competentie uit te breiden met inzichten uit breinvriendelijk leren, competentiegericht leren of meervoudige intelligenties; zo is het bij de verdere vormgeving van relatie uit te breiden met bijvoorbeeld emotionele intelligentie, samenwerkend leren of leren als groep; en zo is het bij de verdere vormgeving van autonomie uit te breiden met de inzichten van leerlingparticipatie. De gehele theorie is vorm te geven met bijvoorbeeld de inzichten van ontwikkelingsgericht onderwijs.

Artikel van APS: *Rinse Dijkstra*